

Kennisdag Waterlinies

Bezoekerscentrum Grebbelinie, 18 september 2026

ZUIDERWATERLINIE

Stichting Menno van Coehoorn
voor het behoud van voormalige verdedigingswerken

PROVINCIE UTRECHT

GREBBELINIE

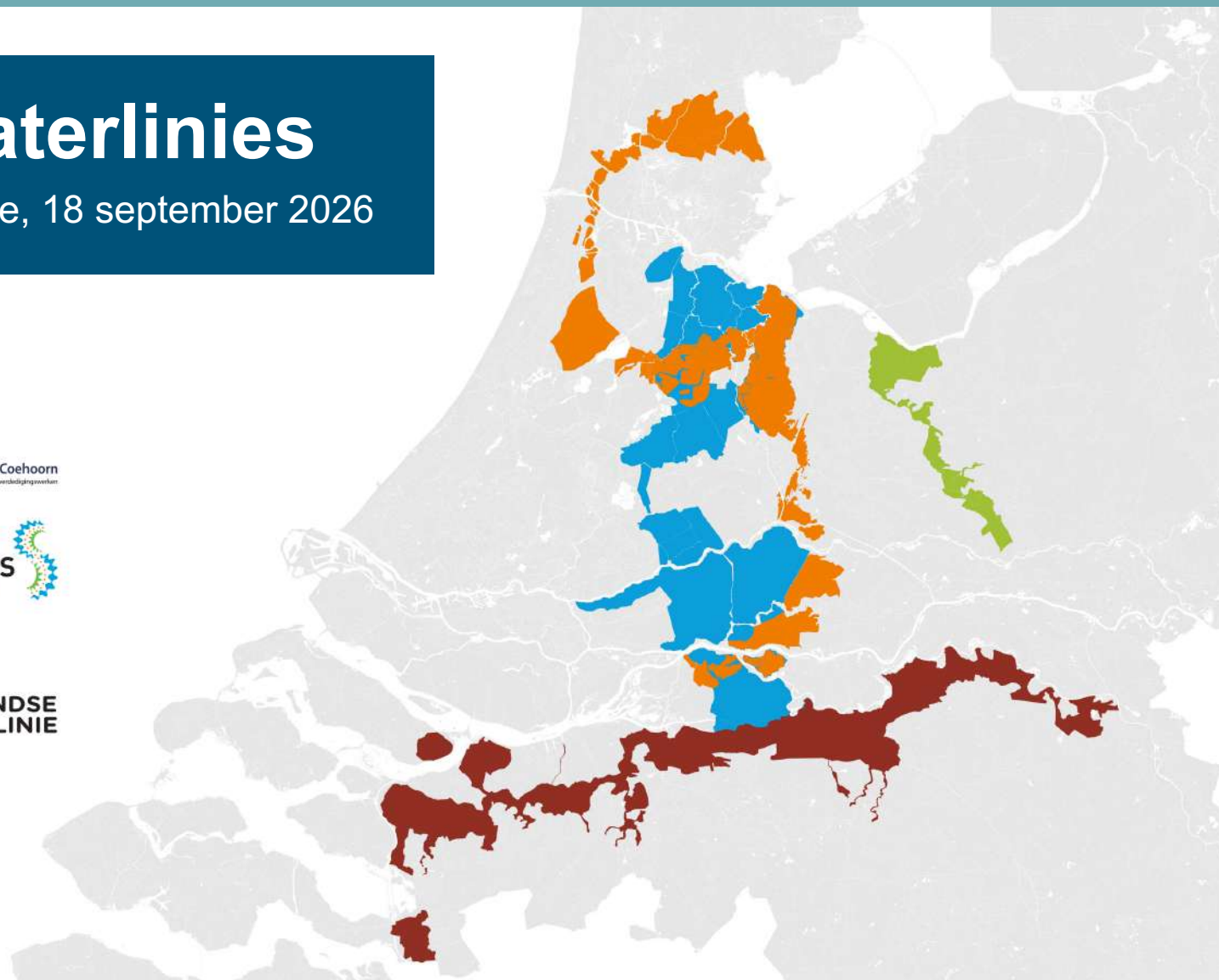

VERENIGING
NEDERLANDSE
VESTINGSTEDEN

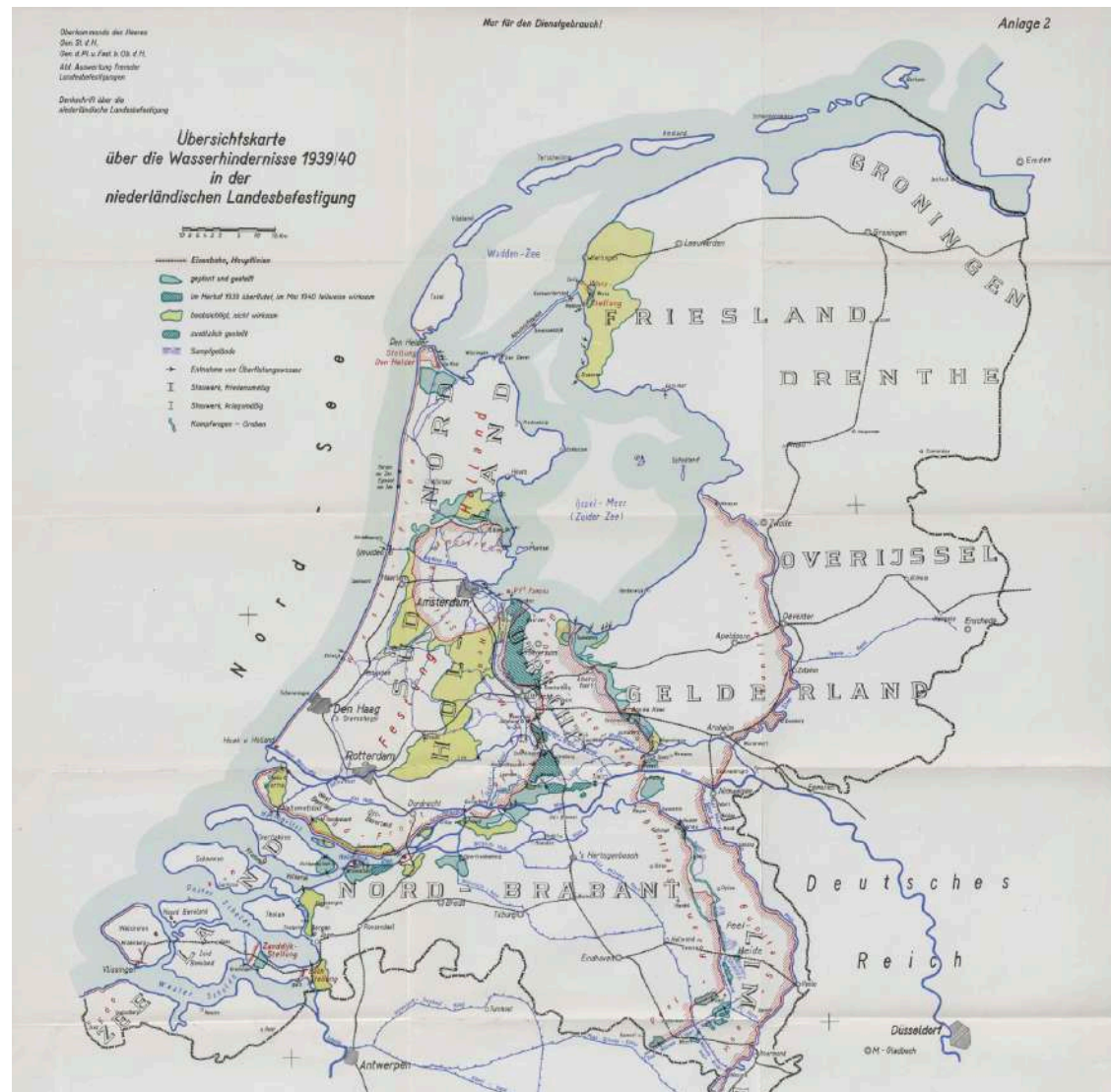
HOLLANDSE
WATERLINIES
UNESCO WERELDERFgoed

OUDE
HOLLANDSE
WATERLINIE

De waterlinie en het buitenland

Programma voor vandaag

10.15 – Drie lezingen

11.35 – Pauze

11.45 – Rondleiding // doorpraatsessies

12.45 – Lunch

13.30 – Rondleiding // doorpraatsessies

14.30 – Afronding en borrel

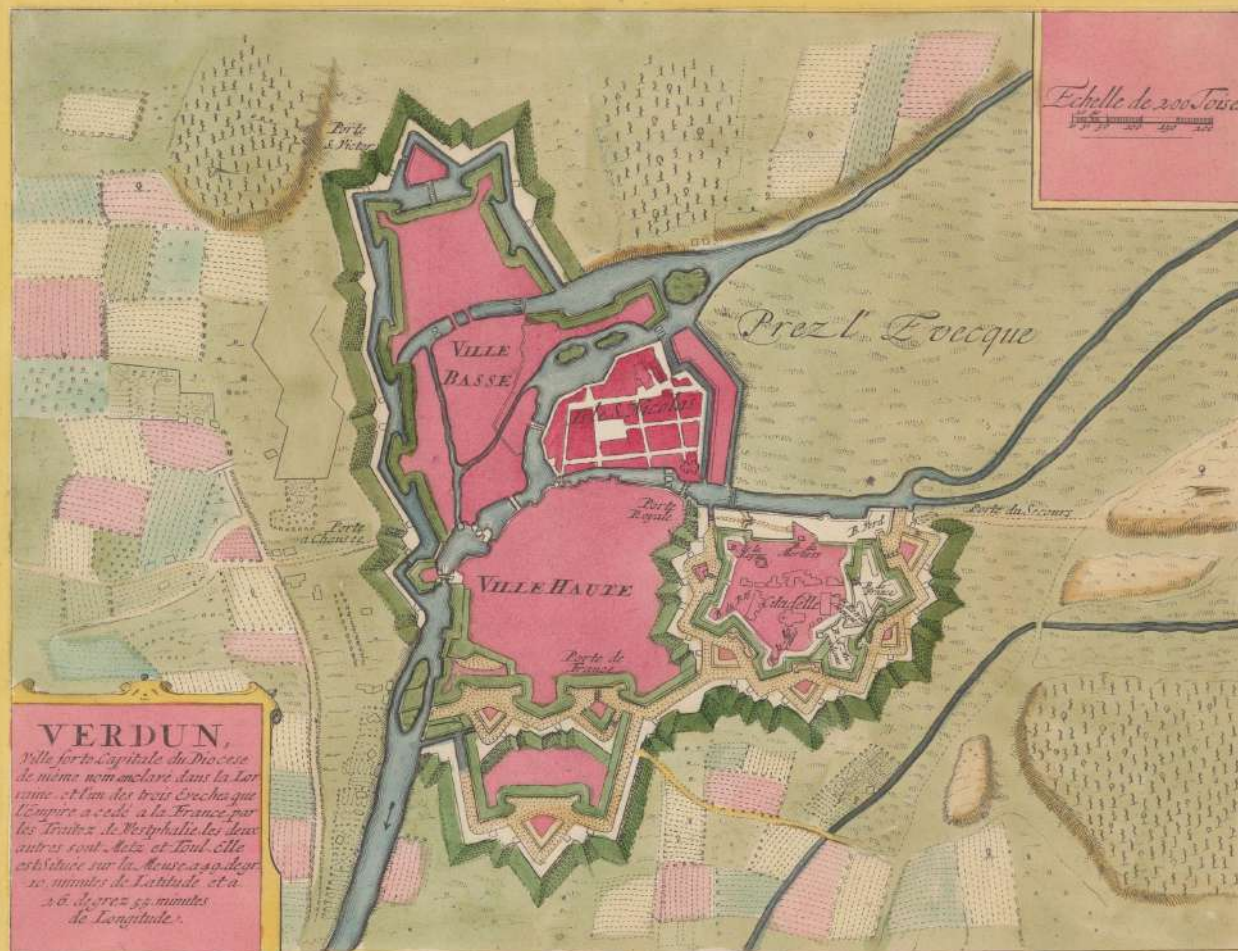
INUNDEREN, je kan het ook niet doen

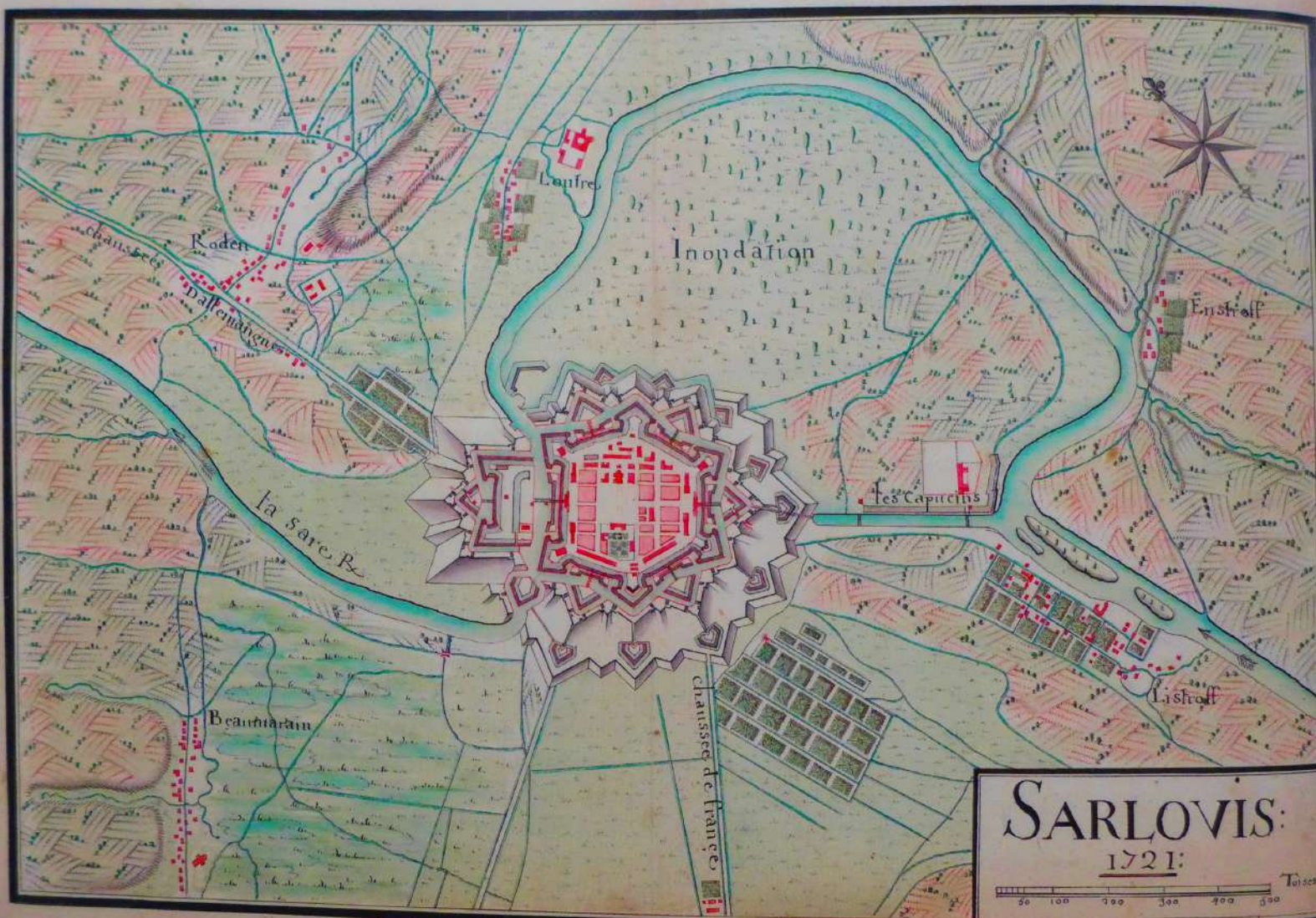

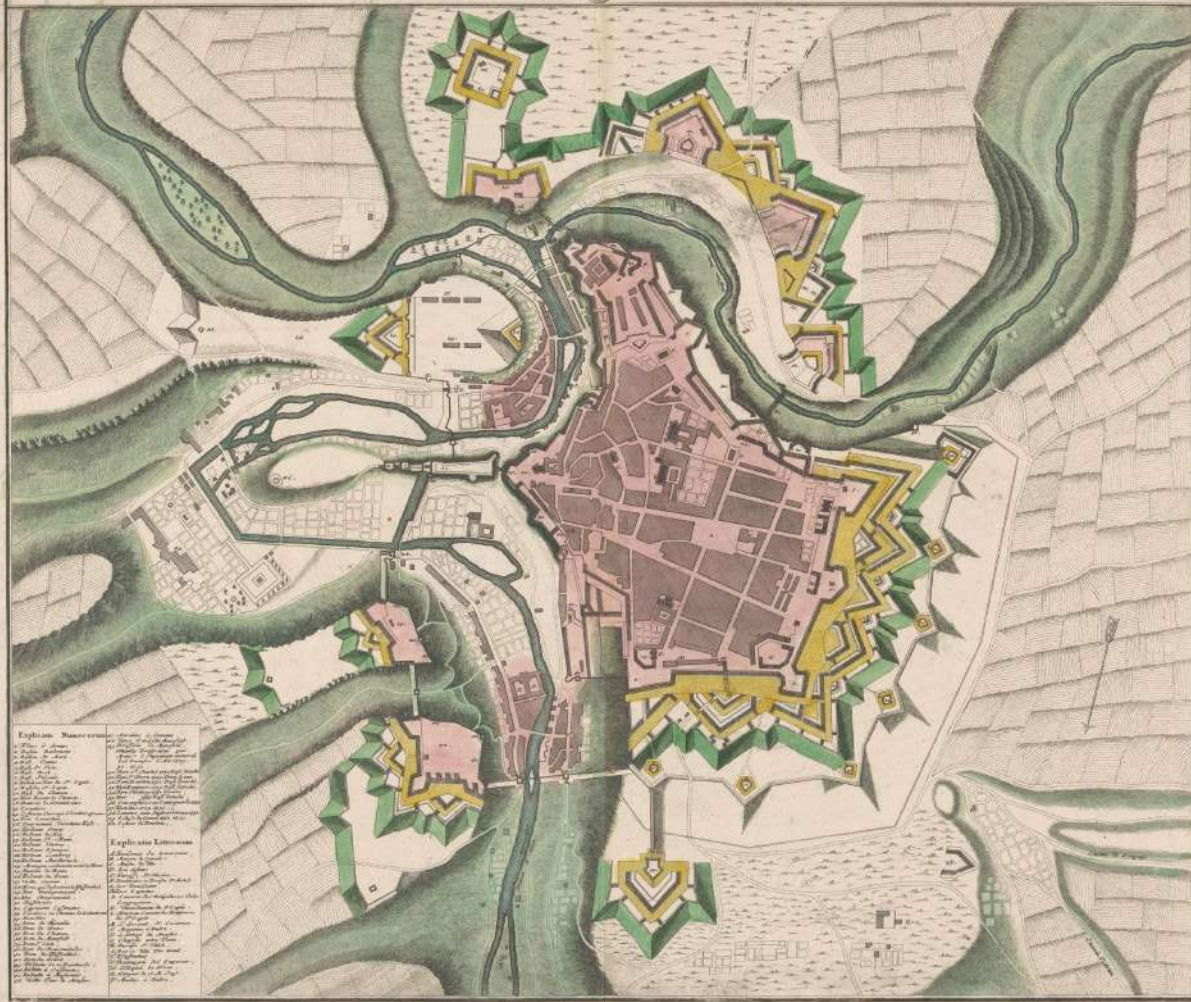

LUXEMBURG

PLAN de la ville & Forteresse de LUXEMBOURG
avec la nouvelle Fortification. Mis au jour par les
Heritiers d'Homann.

Die Stadt u. Festung LUXEMBURG in einem accuraten Plan
entworfen u. zu finden in der Homann'schen Officin.

Explication des Nombres	Explication des Lettres
1. La Citadelle	A. Le Fort de la Citadelle
2. Le Fort de la Citadelle	B. Le Fort de la Citadelle
3. Le Fort de la Citadelle	C. Le Fort de la Citadelle
4. Le Fort de la Citadelle	D. Le Fort de la Citadelle
5. Le Fort de la Citadelle	E. Le Fort de la Citadelle
6. Le Fort de la Citadelle	F. Le Fort de la Citadelle
7. Le Fort de la Citadelle	G. Le Fort de la Citadelle
8. Le Fort de la Citadelle	H. Le Fort de la Citadelle
9. Le Fort de la Citadelle	I. Le Fort de la Citadelle
10. Le Fort de la Citadelle	J. Le Fort de la Citadelle
11. Le Fort de la Citadelle	K. Le Fort de la Citadelle
12. Le Fort de la Citadelle	L. Le Fort de la Citadelle
13. Le Fort de la Citadelle	M. Le Fort de la Citadelle
14. Le Fort de la Citadelle	N. Le Fort de la Citadelle
15. Le Fort de la Citadelle	O. Le Fort de la Citadelle
16. Le Fort de la Citadelle	P. Le Fort de la Citadelle
17. Le Fort de la Citadelle	Q. Le Fort de la Citadelle
18. Le Fort de la Citadelle	R. Le Fort de la Citadelle
19. Le Fort de la Citadelle	S. Le Fort de la Citadelle
20. Le Fort de la Citadelle	T. Le Fort de la Citadelle
21. Le Fort de la Citadelle	U. Le Fort de la Citadelle
22. Le Fort de la Citadelle	V. Le Fort de la Citadelle
23. Le Fort de la Citadelle	W. Le Fort de la Citadelle
24. Le Fort de la Citadelle	X. Le Fort de la Citadelle
25. Le Fort de la Citadelle	Y. Le Fort de la Citadelle
26. Le Fort de la Citadelle	Z. Le Fort de la Citadelle

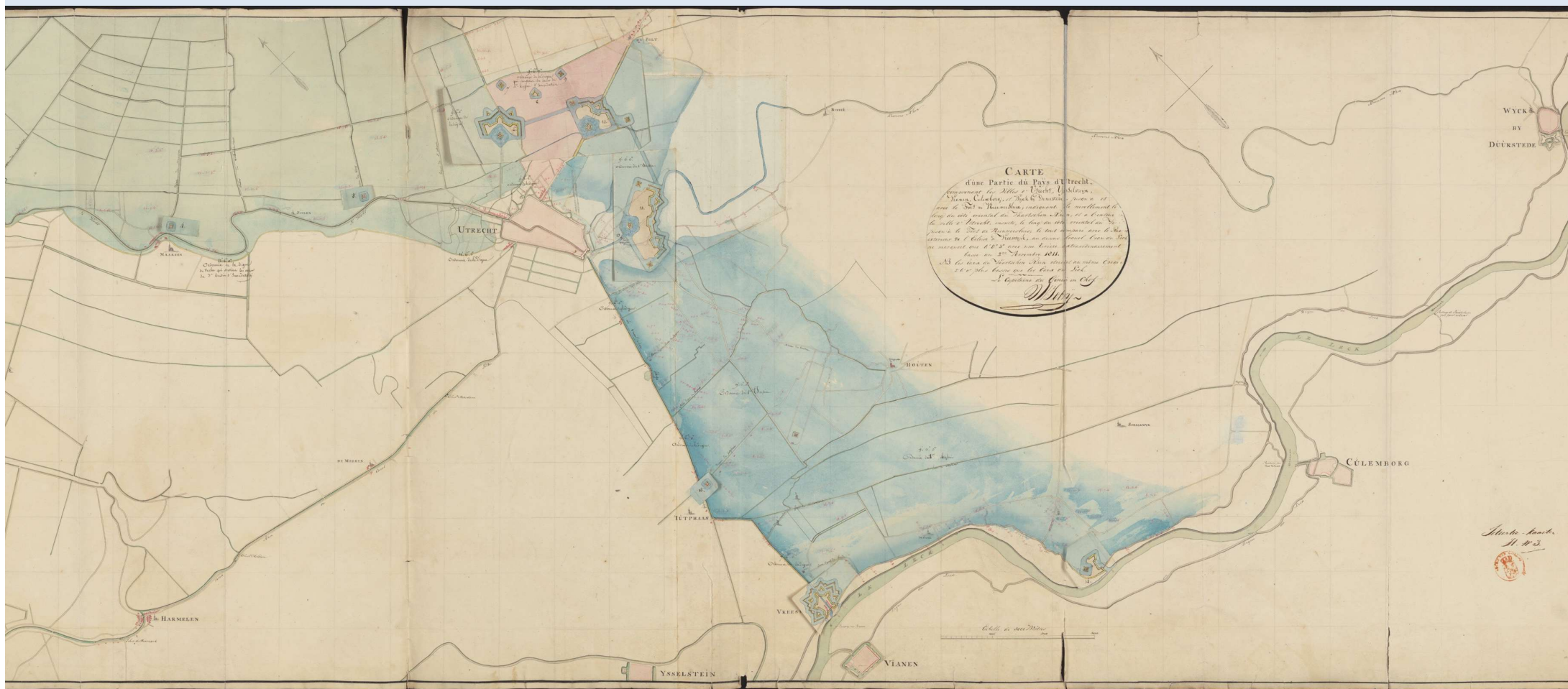
Pl. ex.

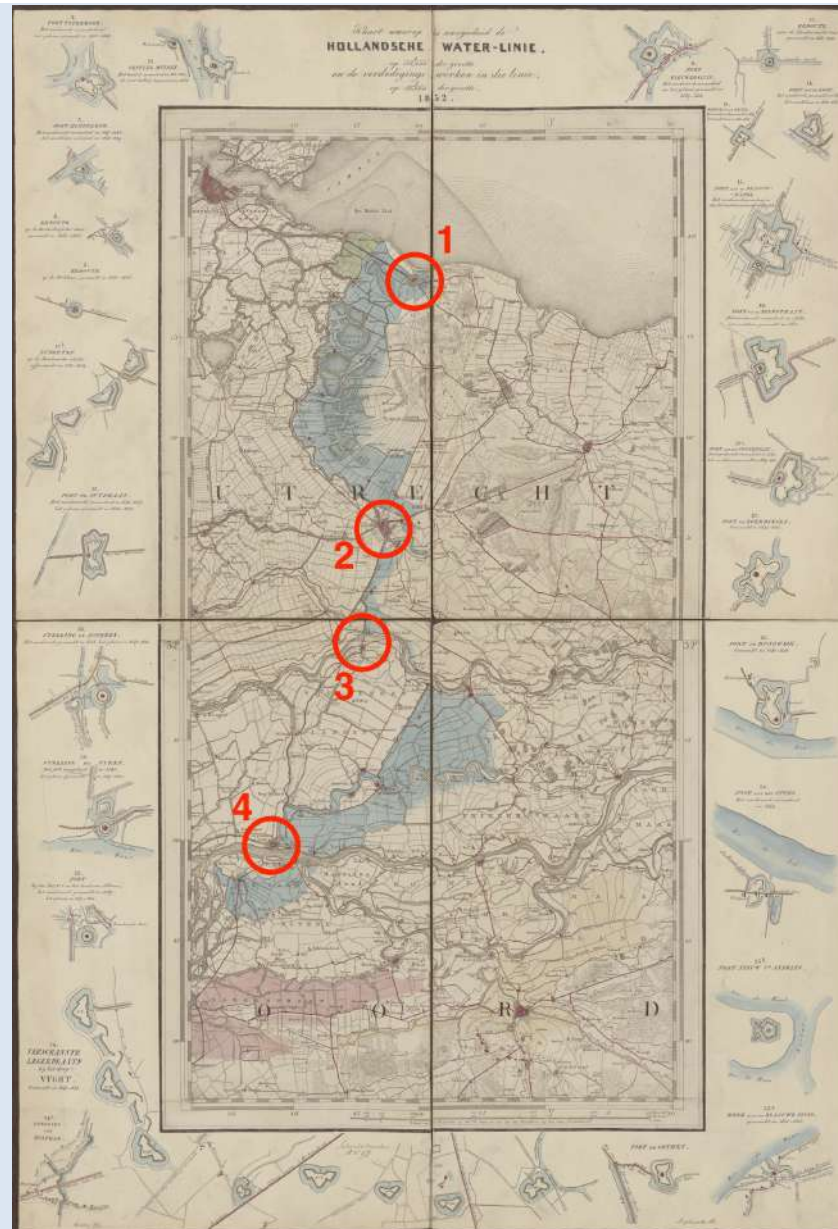

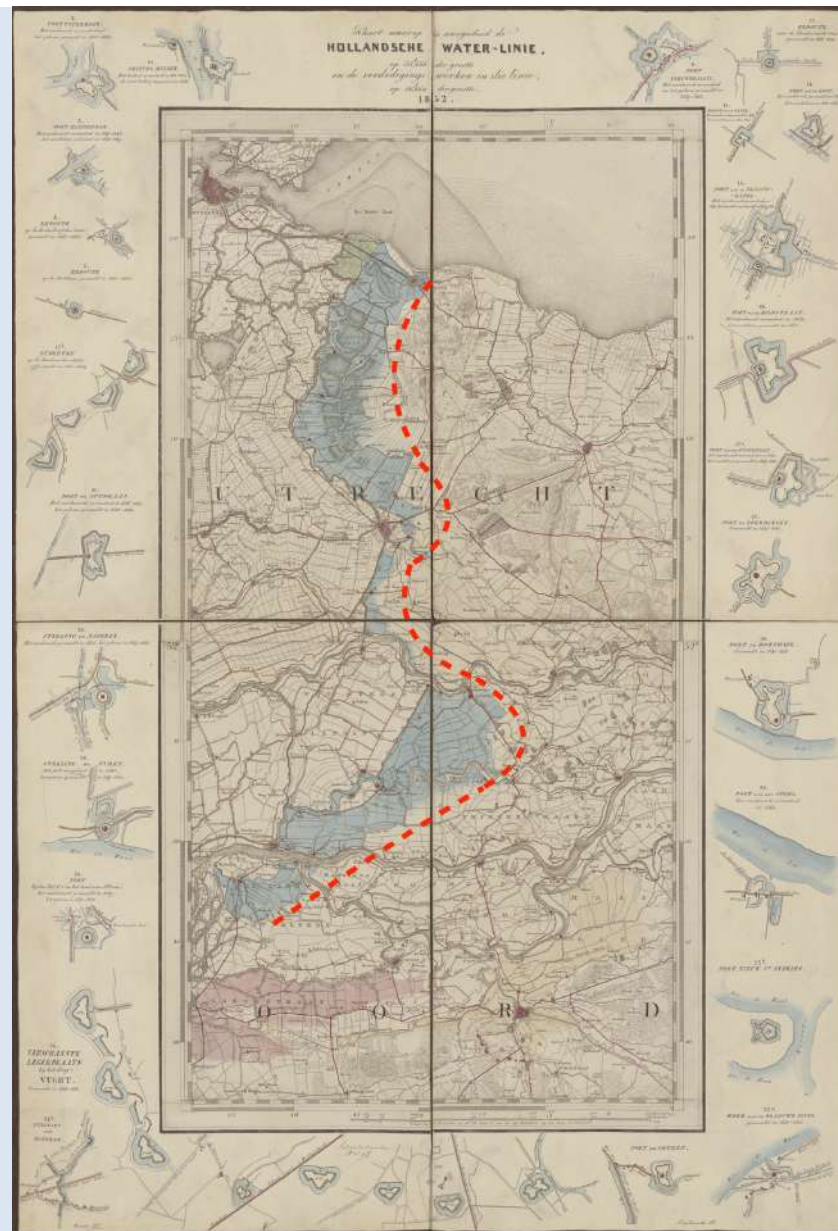

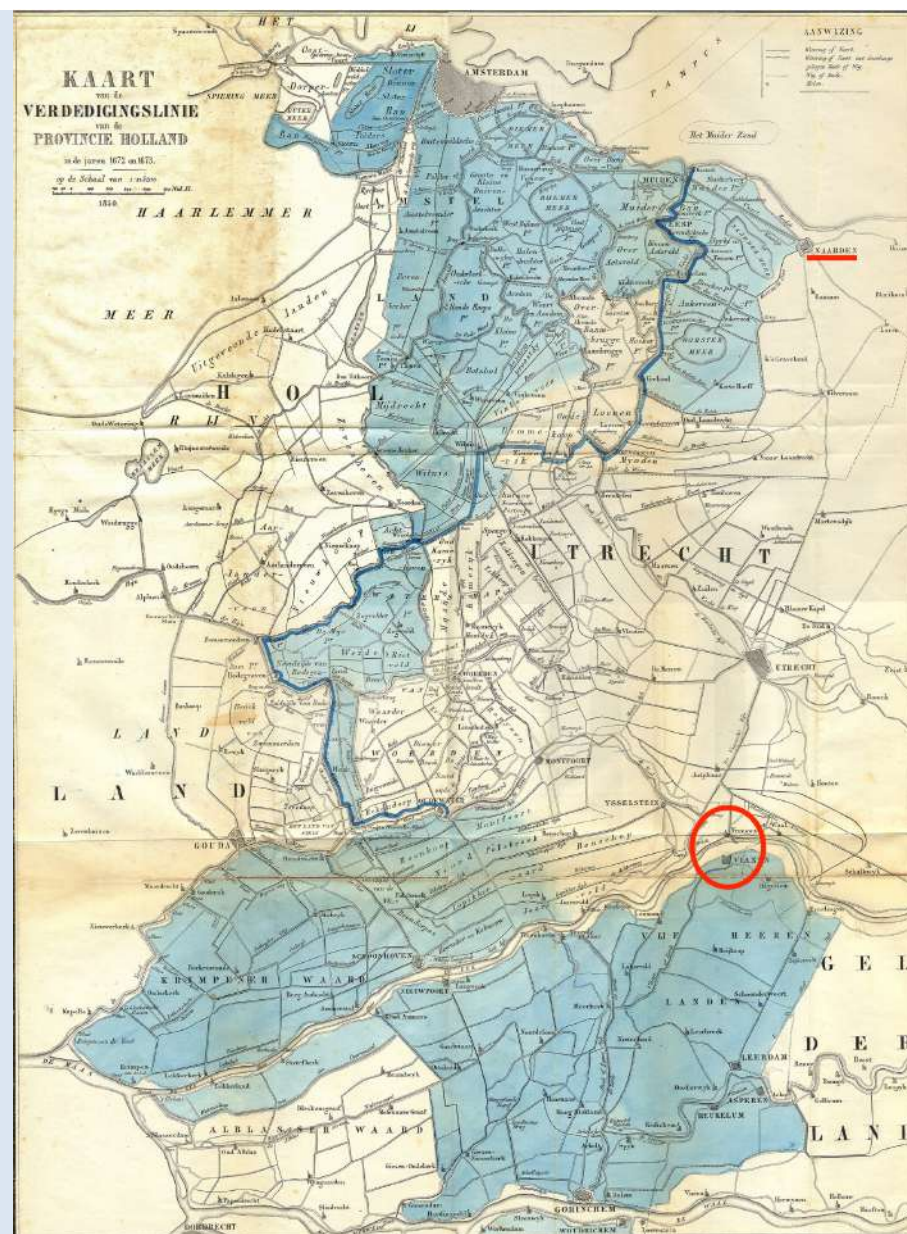

2 Lane. Pottery -
A. 15

Laet de Maarden

PLAN
DE
NAARDEN

LEGENDE

1. Buiten de poort
2. Buiten de poort
3. Buiten de poort
4. Buiten de poort
5. Buiten de poort
6. Buiten de poort
7. Buiten de poort
8. Buiten de poort
9. Buiten de poort
10. Buiten de poort
11. Buiten de poort
12. Buiten de poort
13. Buiten de poort
14. Buiten de poort
15. Buiten de poort
16. Buiten de poort
17. Buiten de poort
18. Buiten de poort
19. Buiten de poort
20. Buiten de poort
21. Buiten de poort
22. Buiten de poort
23. Buiten de poort
24. Buiten de poort
25. Buiten de poort
26. Buiten de poort
27. Buiten de poort
28. Buiten de poort
29. Buiten de poort
30. Buiten de poort
31. Buiten de poort
32. Buiten de poort
33. Buiten de poort
34. Buiten de poort
35. Buiten de poort
36. Buiten de poort
37. Buiten de poort
38. Buiten de poort
39. Buiten de poort
40. Buiten de poort
41. Buiten de poort
42. Buiten de poort
43. Buiten de poort
44. Buiten de poort
45. Buiten de poort
46. Buiten de poort
47. Buiten de poort
48. Buiten de poort
49. Buiten de poort
50. Buiten de poort
51. Buiten de poort
52. Buiten de poort
53. Buiten de poort
54. Buiten de poort
55. Buiten de poort
56. Buiten de poort
57. Buiten de poort
58. Buiten de poort
59. Buiten de poort
60. Buiten de poort
61. Buiten de poort
62. Buiten de poort
63. Buiten de poort
64. Buiten de poort
65. Buiten de poort
66. Buiten de poort
67. Buiten de poort
68. Buiten de poort
69. Buiten de poort
70. Buiten de poort
71. Buiten de poort
72. Buiten de poort
73. Buiten de poort
74. Buiten de poort
75. Buiten de poort
76. Buiten de poort
77. Buiten de poort
78. Buiten de poort
79. Buiten de poort
80. Buiten de poort
81. Buiten de poort
82. Buiten de poort
83. Buiten de poort
84. Buiten de poort
85. Buiten de poort
86. Buiten de poort
87. Buiten de poort
88. Buiten de poort
89. Buiten de poort
90. Buiten de poort
91. Buiten de poort
92. Buiten de poort
93. Buiten de poort
94. Buiten de poort
95. Buiten de poort
96. Buiten de poort
97. Buiten de poort
98. Buiten de poort
99. Buiten de poort
100. Buiten de poort

Edmeurs

- A. Buiten de poort
- B. Buiten de poort
- C. Buiten de poort
- D. Buiten de poort
- E. Buiten de poort
- F. Buiten de poort
- G. Buiten de poort
- H. Buiten de poort

Scale in the bottom right corner, including a scale bar and the text 'Einde de te linge naarden'.

LEGENDE

- [illegible]

Bathmen's

- [illegible]

Edwards in the West.

Écrit à ses Vierge au 17me Mars.

John. P. King
A. 28

Panther-Stellung

een waterlinie?

Inhoud

- **De Panther-Stellung**
- **De Duitse krijgsmacht en onze waterlinies**
- **Historiceren (lesson learned)**

A landscape photograph of a rural area. In the foreground, there's a green grassy field. A road or path runs diagonally across the middle ground. To the left, there's a large, leafless tree. In the background, there are more fields, some trees, and a small building. The sky is blue with scattered white clouds.

Panther-Stellung

- **Waarom**
- **Wanneer**
- **Wie**
- **Wat**
- **Waar**
- **Waterlinie?**

Waarom

Wanneer

Start: 30 augustus 1944

Befehl des Führers 63: Herstellung der Verteidigungsbereitschaft des Westwalls

1. Ich befehle zur Herstellung der Verteidigungsbereitschaft des Westwalls

a)

b) Den feldmäßigen und womöglich ständigen Ausbau der bereits erkundeten Verlängerung des Westwalls bis an die IJssel-See.

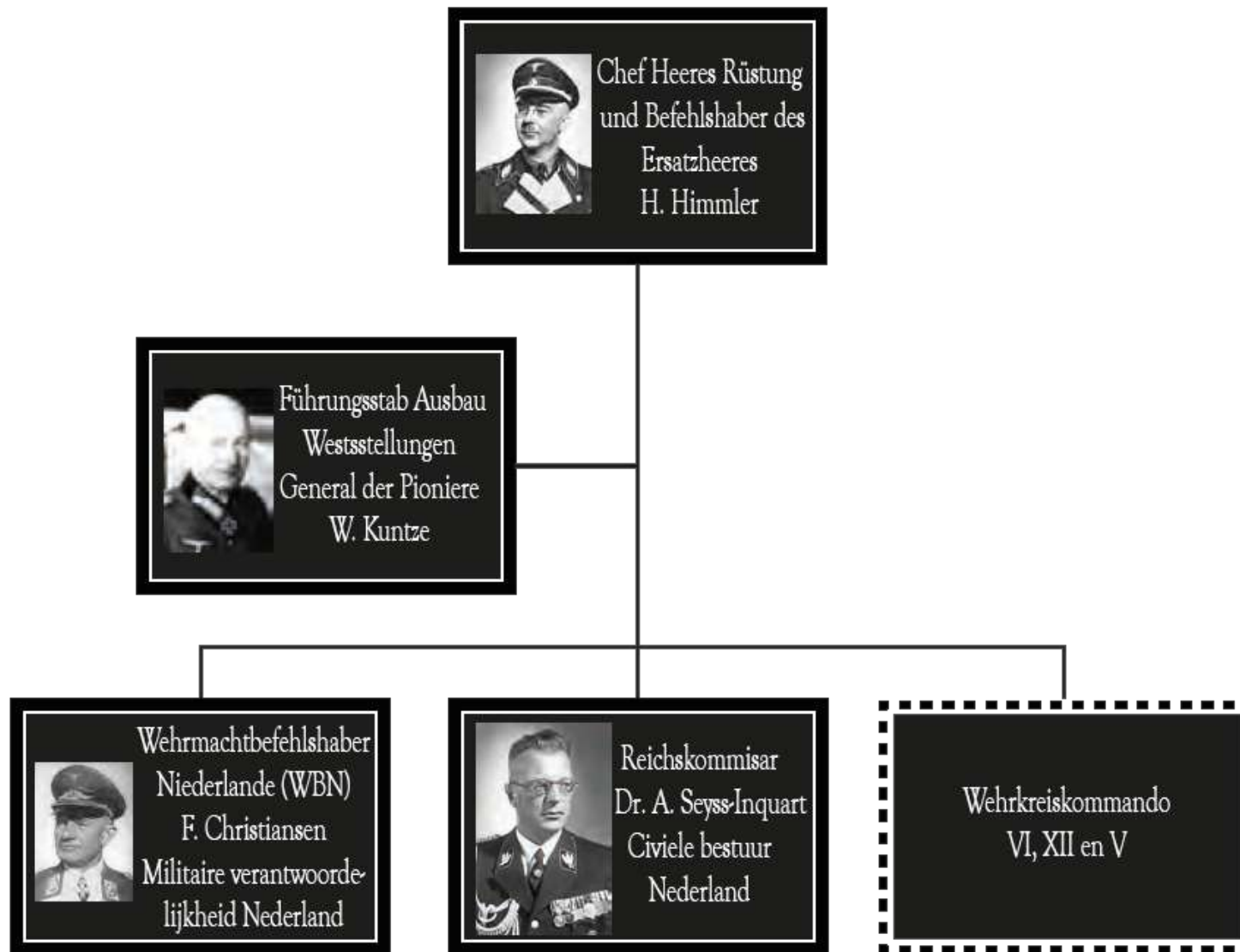
2. Der gesamte Ausbau ist mit den Mitteln eines **Volksaufgebots** durchzuführen und wird verantwortlich übertragen:

a) Dem Reichskommissar für die besetzten niederld Gebiet, Reichsmin. Dr. Seyss-Inquart unter verantwortlicher Einschaltung des Leiters des Arbeitsbereichs der **NSDAP**, Oberdienstleiter Ritterbusch, im Abschnitt IJssel-See bis Nimwegen

Einde: 24 maart 1945

Wie

Wat ?

Lagebeurteilung 27 sept 1944
(Heeresgruppe B)

239 – 2300

821 – 2680

1 : 3

(Munitie/middelen/grondstoffen...)

Lage West – okt 1944

Waar ?

Duitse verdedigingslinies en stellingen

Festung	Maas-Rur-Stellung	Maas-Stellung
Verteidigungsbereich (V.B.)	Westwall	IJssel-Stellung
Stützpunktgruppe (Stp.Gr.)	Panther-Stellung	

Eendracht Stellung

Stadtverteidigungsbereich

Neues Landfront

Vordere Wasserstellung

Hintere Wasserstellung

Inundaties

Hintere Wasserstellung
- zoet water

Vordere Wasserstellung
- zoet water

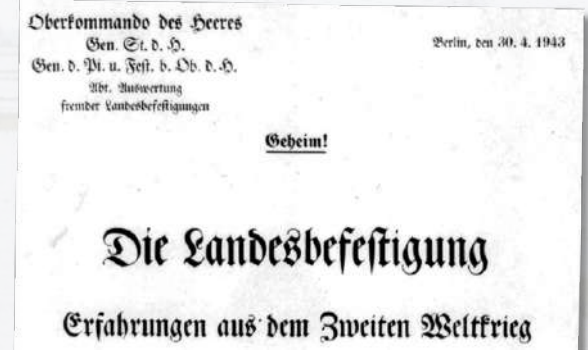
Zuid-Hollandse en
Zeeuwse Eilanden
- overwegend zout water

© INFOGRAPHIC MARCEL KUSTER

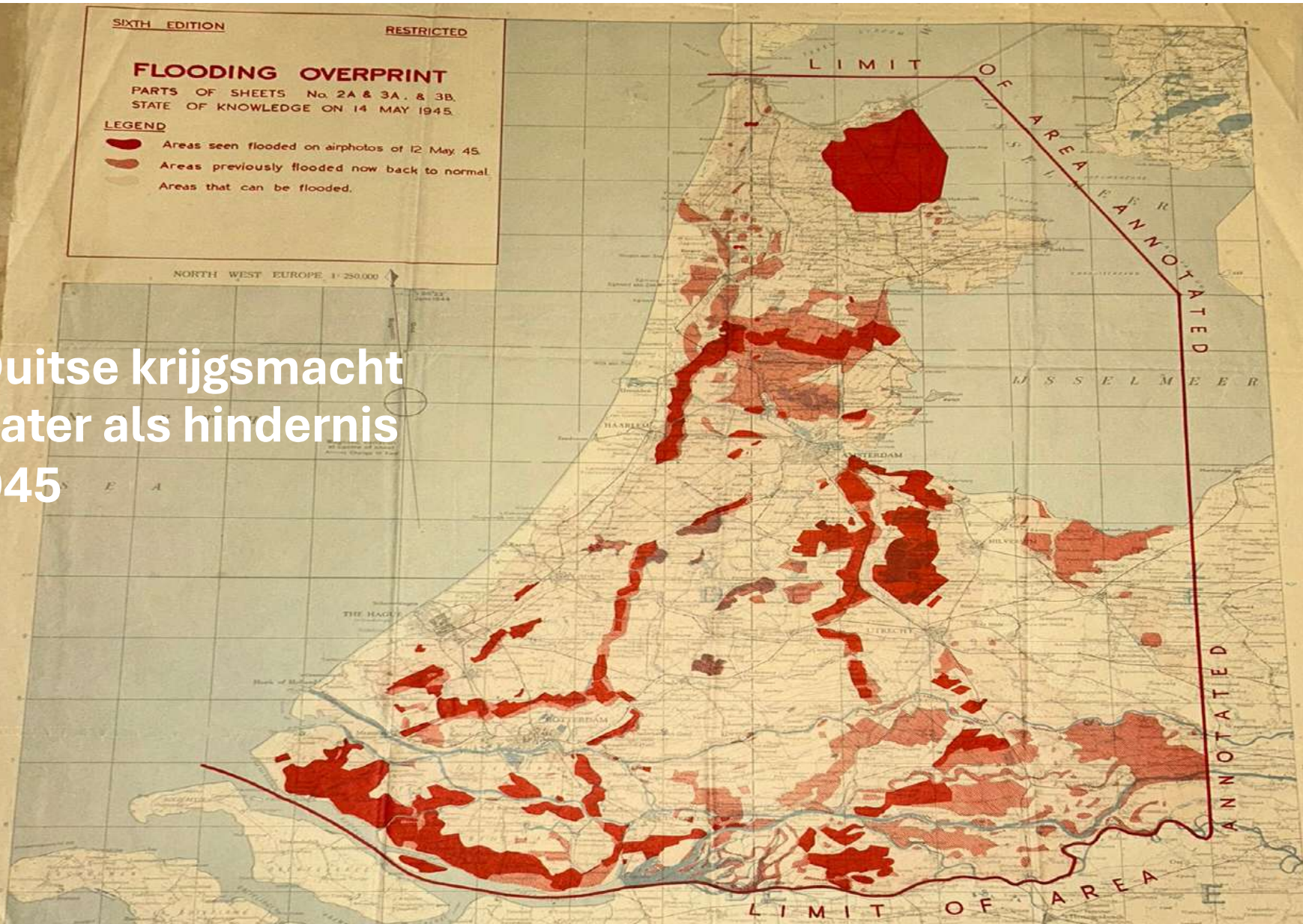
Waterlinie ?

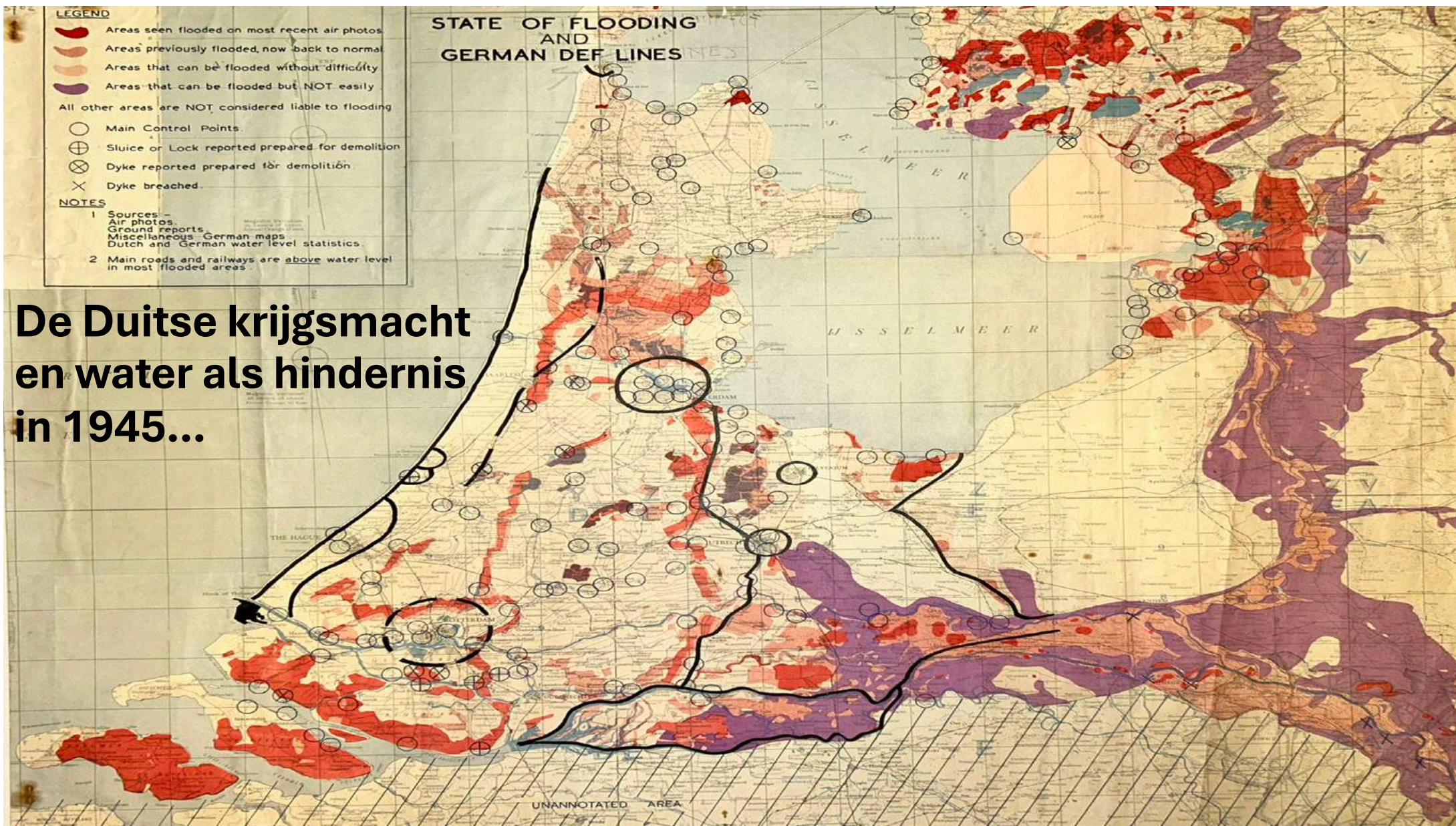
De Duitse krijgsmacht over onze waterlinies in 1943

Der große Wasserreichtum des Landes begünstigte die Anlage umfangreicher Übersflutungszonen, die jedoch während der Kampfstage nicht voll ausgenutzt werden konnten. Der hohe Grundwasserstand bedingte bei vielen ständigen und feldmäßigen Anlagen einen hohen Aufzug der Bauwerke.

De Duitse krijgsmacht
en water als hindernis
in 1945

**De Duitse krijgsmacht
en water als hindernis
in 1945...**

Historicieren (lesson learned)

► Een eenpersoons Kochbunker uit de Tweede Wereldoorlog ligt (weer) in Doetinchemse tuin

‘Rioolbuizen’ bleken deel van bunker van Duitsers

De Duitsers lieten in het najaar van 1944 tientallen bunkers bouwen langs de Oude IJssel, om de geallieerden tegen te houden.

In Doetinchem is er nu eentje in ere hersteld. Opdat de Tweede Wereldoorlog niet vergeten wordt.

Erik Hagelstein
Doetinchem

Toen hij zijn huis aan het Jaagpad in Doetinchem negen jaar geleden kocht, had Henk-Jan Kuiper er geen idee van dat er in de oorlog vanuit zijn tuin is geschoten op de geallieerde bevrijders. „Mijn tuinman vroeg: ‘Wat heb je daar in de grond zitten?’ Het leken wel

neel dekkel, gevonden in Beek, gemeente Montferland, in een weiland pal voor de Duitse grens. Verhuisd en geplaatst door Defensie, met toestemming van alle betrokkenen. Op initiatief van Doetinchemmer Leon van Londen en Willem in 't Veld uit Hùthum (Emmerik), leden van de Werkgroep Militaire Historie Zuid-Oost Gelderland. Eerstgenoemde, met een glimlach: „Ik heb goede contacten bij Defensie.

**Kochbunker Mengelenberg in het Bergherbos
(gemeente Montferland).
De bunker was onderdeel van de Beek-Riegel, een
Duitse aftakking van de Panther-Stellung. (Traces of
War)**

Bijzonder beton in Renswoude

Door Bert Rietberg, zondag 26 september 2010 17:09

Categorie: Stichting Grebbelinie

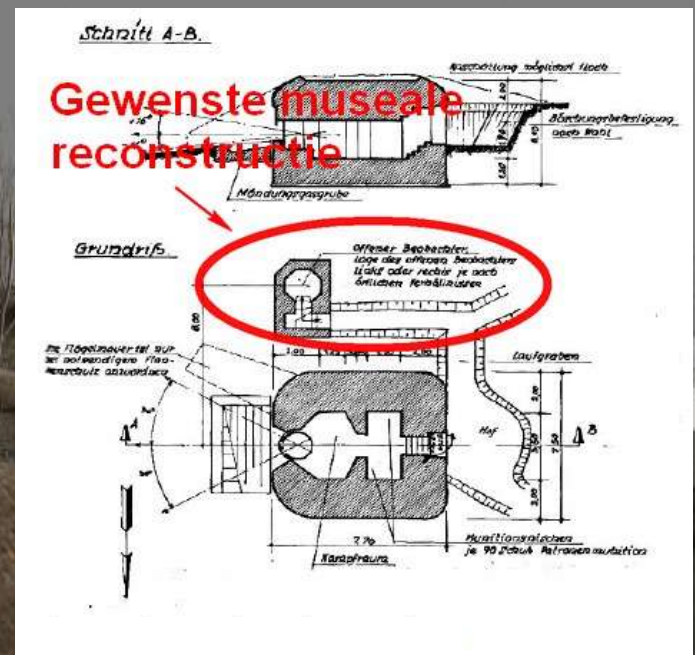
De Stichting Grebbelinie onderzoekt momenteel een drietal betonnen elementen, die dateren uit de Tweede Wereldoorlog. Gedacht wordt aan kleine bunkertjes die in de laatste fase van 1945 door het Duitse leger werden gebruikt in de strijd tegen de geallieerden.

Jan de Vries van de Stichting Grebbelinie bij zijn vondsten in Renswoude (Foto Bert Rietberg)

Bronnen:

- Bundesarchiv
- Gelders Archief (GA)
- Gemeente Archief Nijkerk
- Gemeente archief Veenendaal
- Gruber, E. (1992). Wir bauen des Reiches sicherheit
- Kuster M
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)
- Nederlands Instituut voor Oorlogs Documentatie (NIOD)
- Roem H
- Schoemaker M. (Heemkunde Renswoude)
- De bevrijding in Beeld / Vantilt fragma

info@einsatz-panther.nl / leo.van.midden@gmail.com

Kennisdag Waterlinies 2026

Inzichten in de Duitse (reis)markt

Renswoude
18 september 2026

Even voorstellen

Martin Pohl

Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC)

Market Manager Germany

Relevante gegevens en
inzichten genereren

Regio's, steden en ondernemers
begeleiden en ondersteunen bij
hun duurzame ontwikkeling

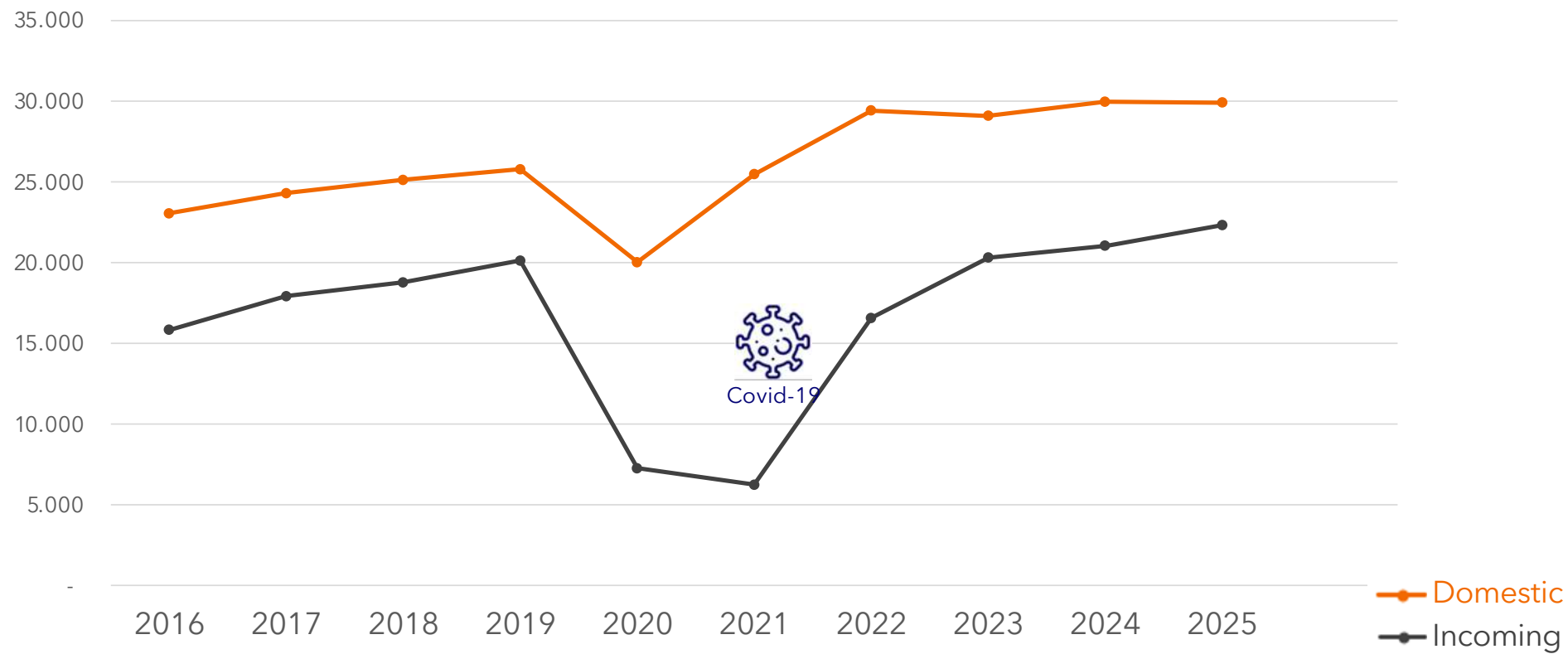
Het creëren van een
sterk profiel voor
bestemming Nederland

Het aantrekken van waardevolle
bezoekers en het spreiden van
hun bezoek in tijd en plaats

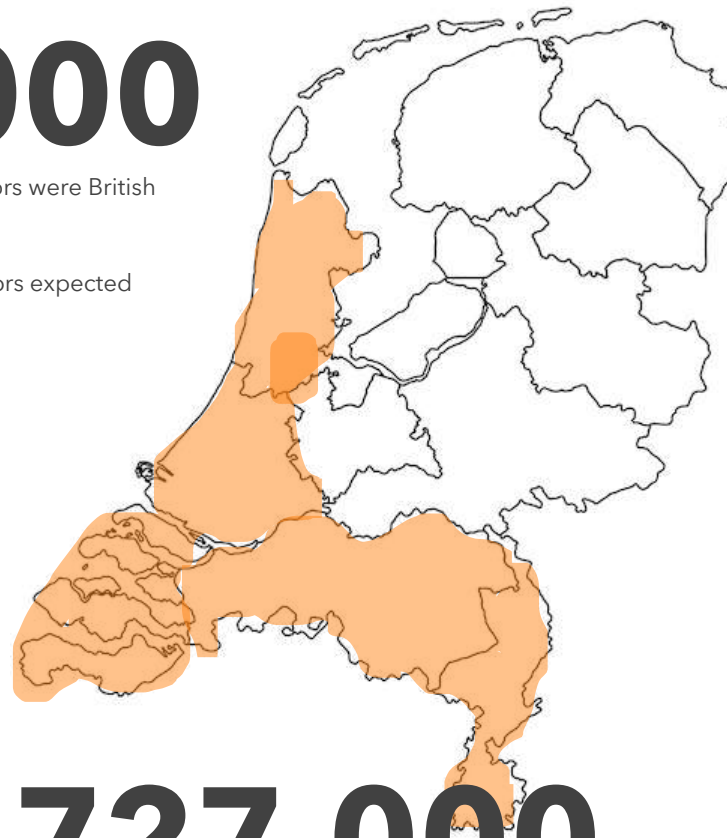
Ontwikkeling van het aantal gasten in Nederlandse accommodaties

2.050.000

9% of incoming visitors were British
55% visit Amsterdam
33% more British visitors expected

2.727.000

12% of incoming visitors were Belgian
83% visit 5 provinces
35% more Belgian visitors expected

7.705.000

35% of incoming visitors were German
60% visit 3 provinces
13% more German visitors expected

Forecast 2025 - 2035

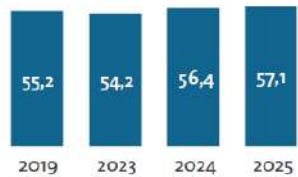

Duitsland

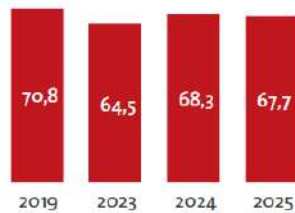
84 miljoen
inwoners

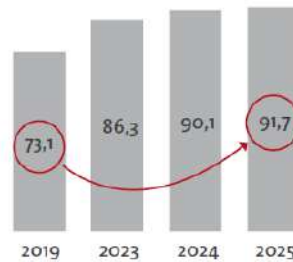
Vakantiegangers (in mln.)

Vakantiereizen (duur 5+ dagen in mln./jaar)

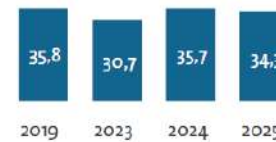
Uitgaven aan vakantiereizen (in mld. €)

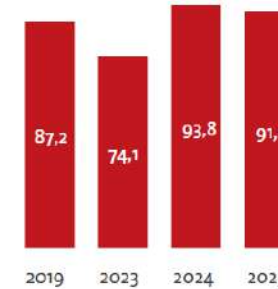
Vakantiereizen 5+ dagen

Korte vakanties 2-4 dagen

Vakantiegangers (in mln.)

Korte vakanties (duur 2-4 dagen in mln./jaar)

Uitgaven aan korte vakantiereizen (in mld. €)

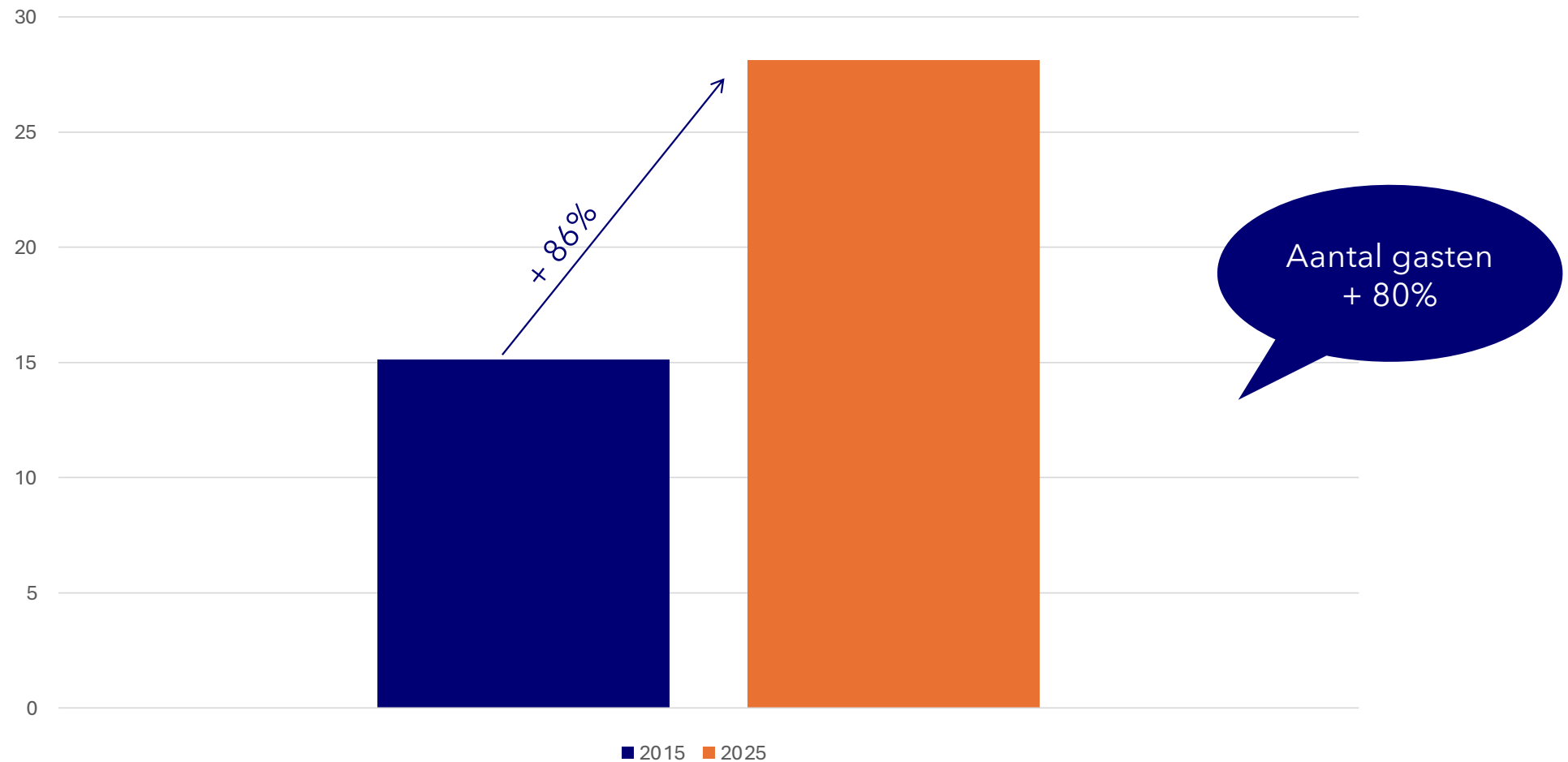

Bron: ReiseAnalyse 2025/2026

Korte reisafstand

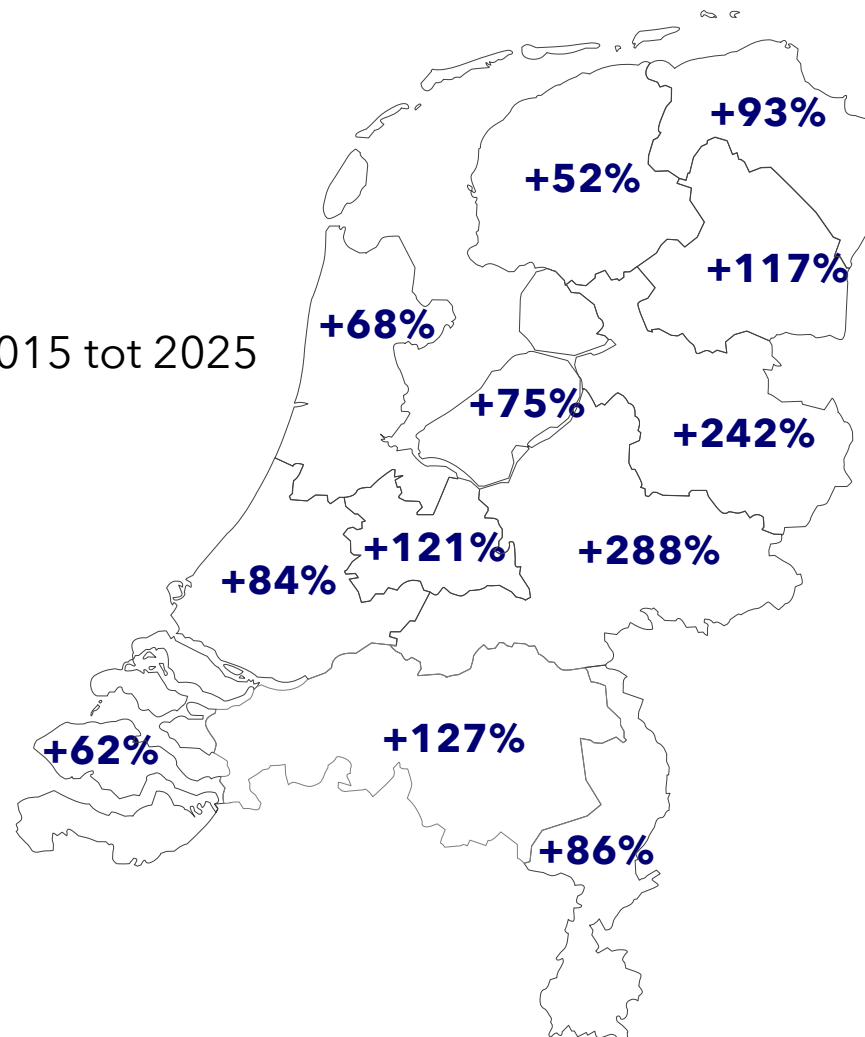
Overnachtingen van 2015 tot 2025 (in milj.)

NL binnen 10 jaar

Overnachtingen van 2015 tot 2025

Groei "op alle" plaatsen

Overnachtingen van Duitser in NL 2025:

Totaal: 27.9 mln. (Ø 3.6 overn.)

Hotels -> 7.4 mln. (Ø 2.1 overn.)

Vakantiehuisen -> 13.4 mln. (Ø 4.9 overn.)

Kampeesterreinen -> 6.6 mln. (Ø 4.5 overn.)

Duitsters en Nederland
Zoek-, boek- en reisgedrag

Positief imago

1/3

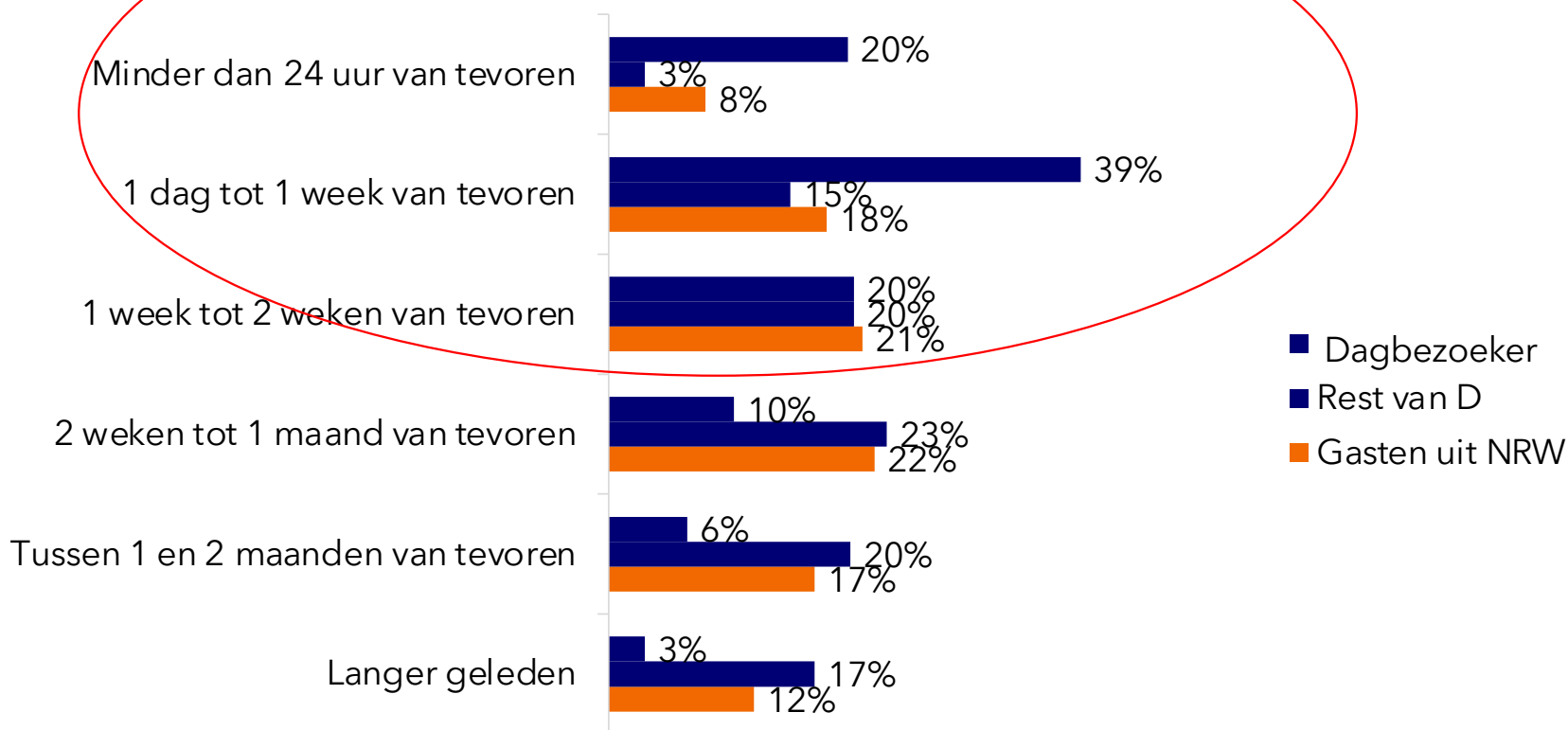
**vrienden, familie,
kennissen**

Bronnen: OIT en OID 2021/2022

>80%
korte vakanties NL

Bron: ReiseAnalyse 2024

Bronnen: NBTC OIT en OID 2021/2022

„Lekker en actief“ onderweg

Top 1: Uit eten gaan

Top 2: Fietsen

Top 3: Stadswandeling

Top 4: Bezoek strand/duinen + natuurwandeling

Top 5: Winkelen / shoppen

Bron: NBTC OIT 2021/2022;

Sprechen Sie deutsch?

Foto: Merel Tuk

"De" Duitse gast

Kim

People who enjoy life and value entertainment, freedom and family values.

Alex

Entrepreneurial networkers who focus on family and community life.

Sophie

Open-minded idealists who place great importance on personal development and culture.

Ben

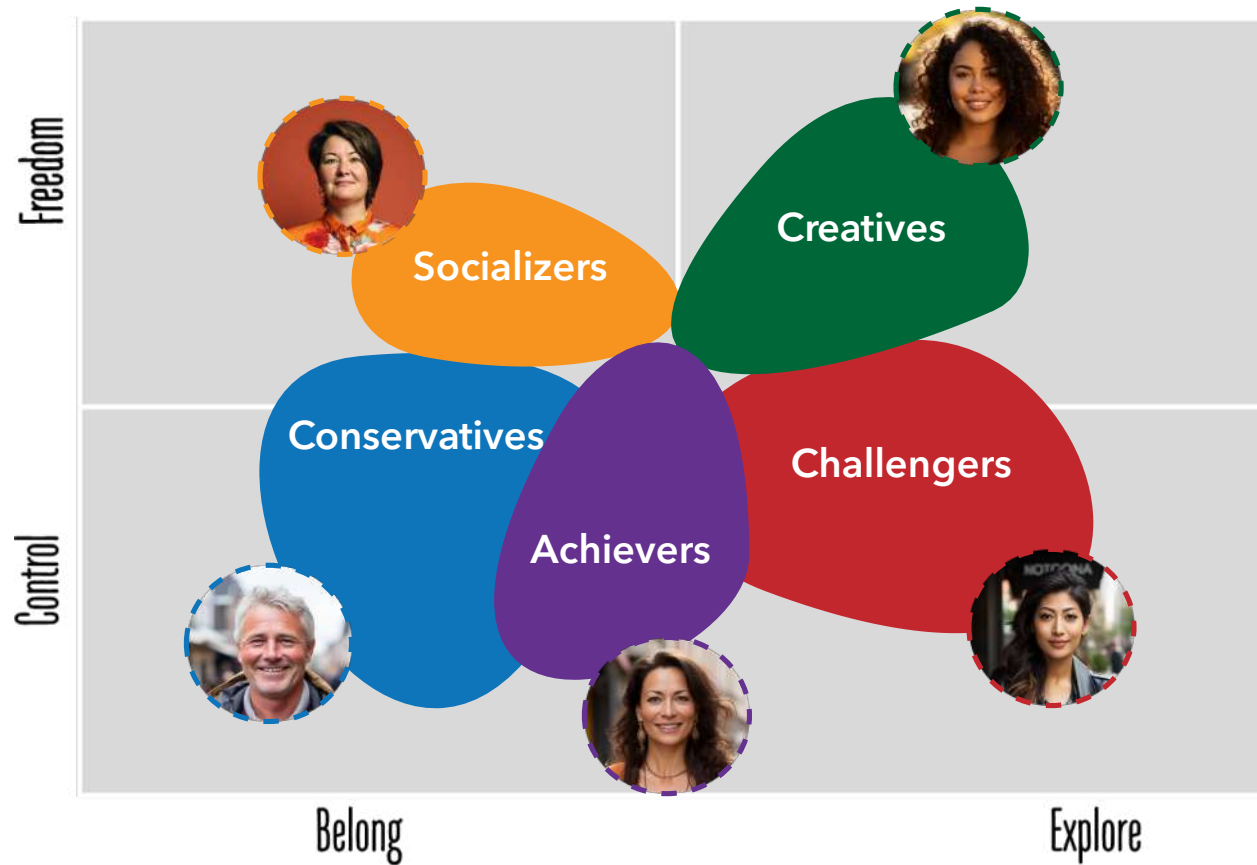
Family-oriented, they value traditions and etiquette and enjoy an organised lifestyle.

Monica

Competitive, career- and money-driven, risk-taking and adventurous.

Segmentatiemodel Glocalities

Welke van de persona's past het beste bij de ambitie?

	Creatives	Challengers	Achievers	Conservatives	Socializers
Duitsland	32%	19%	7%	10%	32%
- Nordrhein-Westfalen	34%	16%	8%	9%	32%
- Niedersachsen	33%	17%	8%	10%	33%
België	26%	23%	7%	7%	37%
- Vlaanderen	31%	20%	5%	4%	41%
Frankrijk	24%	23%	10%	10%	33%
UK	27%	20%	7%	9%	37%
USA	20%	27%	13%	15%	25%
Nederland	38%	20%	3%	4%	34%

Groen = significante oververtegenwoordiging t.o.v. andere landen

Rood = significante ondervetegenwoordiging t.o.v. andere landen

Tot slot

SWOT

Nederland beschikt over:

- ✓ 37.000 km fietspaden
- ✓ > 6.000 km waterwegen
- ✓ Korte afstanden tussen stad en natuur
- ✓ Zeer goede bereikbaarheid met (elektrisch)auto of trein
- ✓ Breed aanbod van vakantieaccommodaties
- ...
- ✓ Uitstekende taalvaardigheid

Waterlinies

- ✓ Actieve gasten (fietsers, wandelaars)
- ✓ Dagjesmensen tijdens een stedentrip
- ✓ Gasten met een speciale interesse (geschiedenis)

... maar

Morgen aan de slag - tips

- ✓ *Taal is key*
Of het nu gaat om het zoeken naar informatie, het bestellen in een restaurant of het rondleiden van bezoekers door een tentoonstelling.
- ✓ *Match je product met persona's*
Kijk welke persona aansluit bij jouw product en pas je media inzet, storytelling en productontwikkeling.
- ✓ *Samenwerking binnen de sector*
DMO/CMO of accommodatie: sterke punten kunnen alleen door samenwerking worden gebundeld.
- ✓ *Je gast als review- en contentcreator*
Laat jouw tevreden gast het verhaal vertellen en zorg dat ze jullie plek (en account) taggen.

Key Insights

Insights on holiday behaviour
and business travel

Visitors from

Germany

Download op nbt.nl

NBTC

Nederlands Bureau
voor Toerisme &
Congressen

Programma voor vandaag

10.15 – Drie lezingen

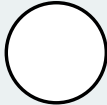
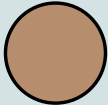
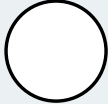
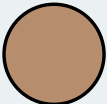
11.35 – Pauze

11.45 – Rondleiding // doorpraatsessies

12.45 – Lunch

13.30 – Rondleiding // doorpraatsessies

14.30 – Afronding en borrel

	Ronde 1 (vóór lunch)	Ronde 2 (na lunch)
Onderzoek – IJsvogel		
Buitenlandse gasten – Huiskamer		
Reconstructie – Grote zaal		
Rondleiding	 	

Kennisdag Waterlinies

Bezoekerscentrum Grebbelinie, 18 september 2026

ZUIDERWATERLINIE

Stichting Menno van Coehoorn
voor het behoud van voormalige verdedigingswerken

PROVINCIE UTRECHT

GREBBELINIE

VERENIGING
NEDERLANDSE
VESTINGSTEDEN

HOLLANDSE
WATERLINIES
UNESCO WERELDERFgoed

OUDE
HOLLANDSE
WATERLINIE

